

Δήμητρα Κολλιιάκου,
Αλφαβητάρι εντόμων,
Πατάκη, Αθήνα 2018,
412 σελ.

Το τζιτζίκι και το μυρμήγκι της γραφής

Από τον ΧΡΙΣΤΟ ΚΥΘΡΕΩΤΗ

Ανάμεσα στα διάφορα στοιχεία που δανείζεται η δομή του νέου βιβλίου της Κολλιιάκου από τον κόσμο των εντόμων, δεσπόζονσα θέση φαίνεται να κατέχουν η συμμετρία, η ανάγλυφη λεπτομέρεια και η ιδιότυπη μείξη του όμορφου με το ενοχλητικό.

Στην πεζογραφία της Δήμητρας Κολλιιάκου επανακάμπουν διαρκώς μια σειρά από θεματικά μοτίβα, όπως ο θάνατος, ο πόνος, η αναζήτηση νοήματος, η ενηλικίωση, αλλά και γενικότερα η προσαρμογή στο χρόνο. Με γλώσσα γλαφυρή και ακριβή, επιλέγοντας συνήθως τη χαμηλότονη αφήγηση, η συγγραφέας έχει πραγματευτεί σε τέσσερα μυθιστορήματα και μια συλλογή από νουβέλες τα παραπάνω ζητήματα, διαγράφοντας τη δική της ιδιαίτερη πορεία στο τοπίο της σύγχρονης ελληνικής πεζογραφίας. Στο τελευταίο της βιβλίο, *Αλφαβητάρι εντόμων*, η Κολλιιάκου προχωρεί σε έναν μορφικό πειραματισμό, συνταιριάζοντας μια σειρά από φαινομενικά ετερόκλητα υλικά σε μια αυστηρή και συνεκτική δομή: είκοσι τέσσερα γράμματα και είκοσι τέσσερα κεφάλαια, που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με είκοσι τέσσερα διαφορετικά είδη εντόμων. Από τις πρώτες σελίδες του βιβλίου ο αναγνώστης διαπιστώνει πως η επιλογή αυτού του άξονα δεν είναι ούτε τυχαία ούτε επιδερμική – πέρα από την κοπιώδη έρευνα που έχει διεξαγάγει η συγγραφέας, εμφανής είναι και η μέριμνά της να συναρμόσει σε ένα σύνολο αντιστοιχιών τον κόσμο των εντόμων με τον κόσμο των ηρώων της. Το αποτέλεσμα είναι ένα βιβλίο που διαβάζεται τόσο ως συλλογή διηγημάτων όσο και ως σπονδυλωτό μυθιστόρημα, αναλόγως της εστίασης που θα επιλέξει ο αναγνώστης: είτε στην ποικιλομορφία των ηρώων, της δράσης, των φόντων και των υφολογικών επιλογών, είτε στην ουσιαστική ομοιογένεια που προσδίδουν η ενιαία λογική και η θεματική συνάφεια των επιμέρους κεφαλαίων.

Ανάμεσα στα διάφορα στοιχεία που δανείζεται η δομή του βιβλίου από τον κόσμο των εντόμων, δεσπόζονσα θέση φαίνεται να κατέχουν η συμμετρία, η ανάγλυφη λεπτομέρεια και η ιδιότυπη μείξη του όμορφου με το ενοχλητικό. Η

Η Δήμητρα Κολλιιάκου.

μεν συμμετρία είναι ορατή όχι μόνο στη συνολική διάρθρωση του έργου, αλλά και στο κάθε κεφάλαιο χωριστά, αφού παντού εντοπίζονται αναλογίες ανάμεσα σε όσα συμβαίνουν στους ήρωες της Κολλιιάκου και σε όσα συμβαίνουν ή ισχύουν στο βασίλειο των εντόμων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα από αυτή την άποψη είναι τα «Υμενόπτερα», όπου η συμμετρία, πέρα από βασικό χαρακτηριστικό της αφηγηματικής στρατηγικής του κεφαλαίου, γίνεται και το θέμα του: αυτό που πάλευε σε όλη του τη ζωή να πετύ-

χει στο έργο του ο πρωταγωνιστής του, συνθέτης Άλμπαν Μπεργκ. Αντίστοιχο ρόλο διαδραματίζουν στην οικονομία του βιβλίου οι λεπτομέρειες, αφού, σε ένα πολύμορφο γλωσσικά υλικό, η εμμονή στην αποτύπωση της απόχρωσης ή του υπαινιγμού λειτουργεί ενοποιητικά για το όλο εγχείρημα. Χαρακτηριστική και των προηγούμενων βιβλίων της, η προσπάθεια της πεζογράφου να αποδώσει την ανάγλυφη λεπτομέρεια, χωρίς ταυτόχρονα να χάσει τη μεγάλη εικόνα, προσδίδει συνοχή σε κεφάλαια υφολο-

γικά ετερογενή, όπως η «Ψείρα» (με την υποδειγματική αποτύπωση της έντασης των δύο αδερφιών, που μοιάζουν καθ' όλη τη διάρκεια να πατάνε στις μύτες των ποδιών τους για να μην πλήξουν την υπερναισθησία της μητέρας τους) ή η «Δροσόφιλα» (με τις λεπτομέρειες στην αφήγηση να ενσπείρουν διαρκείς αμφιβολίες για τις διαφορές ανάμεσα σε αυτό που συμβαίνει και σε αυτό που νομίζουμε πως συμβαίνει). Τέλος, η συνύπαρξη του όμορφου με το ενοχλητικό, τόσο τυπική στα έντομα, είναι παρούσα και στο

μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου. Είτε πρόκειται για ηθικής («Λιβελούλα», όπου παρουσιάζεται η αιμομικτική σχέση ανάμεσα σε δύο αδέρφια), είτε για πολιτικής («Σκορπιός»), είτε για αισθητικής υφής ενόχληση, συχνά αυτό που διαβάζουμε στο *Αλφαβητάρι εντόμων* μοιάζει να μας προκαλεί μια ενστικτώδη αντίδραση – την οποία η συγγραφέας προλαμβάνει, ή και θεραπεύει, περιβάλλοντας τα αφηγούμενα με μια γοητευτική αύρα.

ΥΨΗΛΗ ΤΕΧΝΙΚΗ

Πάνω στην πλατφόρμα αυτή, το βιβλίο αναπτύσσεται σε συγκεκριμένους θεματικούς άξονες. Σε κεφάλαια όπως το «Ζβουβ» και η «Μέλισσα», την Κολλιιάκου μοιάζει να απασχολεί ο θάνατος – όχι τόσο ως βιολογικό γεγονός, όσο ως το ίχνος που αφήνει ο άνθρωπος φεύγοντας από τη ζωή: ως η συνεχιζόμενη αλληλεπίδρασή του με τους ζωντανούς. Στην πρώτη πε-

ρίπτωση πρόκειται για το ειδησεογραφικό και διαδικτυακό βουητό γύρω από έναν «δημόσιο» θάνατο, και στη δεύτερη για ένα τελετουργικό περαίωσης, που θυμίζει στην ηρωίδα του κεφαλαίου τις εκκρεμότητες που άφησε ανολοκλήρωτες στη σχέση της με τον πατέρα της. Υπάρχουν πολλές αντίστοιχες εκκρεμότητες σε όλο το βιβλίο, μέσα στο οποίο ο θάνατος εντάσσεται τελικά σε ένα ευρύτερο θεματικό φόντο: τη φθορά. Συχνά, στο ξεκίνημα κάθε επιμέρους αφήγησης τα πράγματα δείχνουν να βρίσκονται ήδη σε ένα σημείο χωρίς επιστροφή, κι αυτό που κάνει η Κολλιιάκου είναι να αποδίδει με ανατομική ακρίβεια την πτώση τους. Έτσι, στα «Θαλάσσια έντομα» περιγράφεται το ξέφτισμα μιας ερωτικής σχέσης, στην «Κατσαρίδα» ή την «Πασχαλίτσα» η φθορά της ηλικίας ή της ασθένειας, και στα «Υμένωπτερα» η παρακμή μιας ολόκληρης εποχής. Άλλοι θεματικοί άξονες του βιβλίου είναι η γυναικεία εμπει-

ρία («Ήτα», «Κωλοφωτιά», «Σκορπιός», «Μυρμήγκι»), καθώς και μια σειρά οριακών καταστάσεων, τις οποίες η συγγραφέας ζωντανεύει με μαεστρία. Από τη ζούγκλα του Καλαί στο κεφάλαιο «Σκορπιός», μέχρι τη γαλλική Αντίσταση την περίοδο της γερμανικής Κατοχής, η ατμόσφαιρα της οποίας σκιαγραφείται εξαιρετικά στη «Νύμφη», η συγγραφέας θέτει και επιτυγχάνει μια σειρά τεχνικών προκλήσεων χωρίς προηγούμενο στη συγγραφική της διαδρομή.

Η τελευταία παρατήρηση σχετίζεται με αυτό που δίνει τελικά στο βιβλίο την ιδιαίτερη αξία του – την τεχνική της Κολλιιάκου, που αγγίζει εδώ το υψηλότερο σημείο της. Μέσα από πολλές διαφορετικές και ξεκάθαρα διακριτές μεταξύ τους φωνές, χρησιμοποιώντας με άνεση τρόπους όπως η θραυσματική αφήγηση, το επινοημένο τεκμήριο ή ο εσωτερικός μονόλογος, η πεζογράφος καταφέρνει να πλουτίσει μοναδικά το εγχείρημά της, χω-

ρίς ποθενά να θυσιάσει τη συνοχή του. Στο ίδιο πλαίσιο, η ποικιλία των τόπων και των χρόνων εκτύλιξης της δράσης δεν αποτελεί πρόβλημα – αντίθετα είναι μέσω αυτής που η Κολλιιάκου πετυχαίνει να βάλει στο φόντο του βιβλίου της την Ευρώπη, με τα προβλήματα, τις αντιφάσεις, την ατμόσφαιρά της: την πραγματική, βιωμένη Ευρώπη, αυτή που δεν υπάρχει ούτε στους εφιάλτες ενός κοντόφθαλμου και στείρου «αντιευρωπαϊσμού», ούτε στις φαντασιώσεις ενός εγχώριου, ρηχού κοσμοπολιτισμού. Η εικόνα της Ευρώπης που μας δίνει τελικά η συγγραφέας είναι σύγχρονη, παλλόμενη, συναισθηματικά φορτισμένη – όπως και οι περισσότερες από τις ιστορίες της, στον χαμηλό τόνο των οποίων καταφέρνει να ελέγξει τη συγκινησιακή δυναμική χωρίς να τη σβήσει, επιτρέποντας μόνο καλά μελετημένες εξάρσεις και καταφέροντας να συνδυάσει στη γραφή της τις αρετές του τζιτζικιού και του μυρμηγκιού. ■

Δήμητρα Κωτούλα

από τα ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ

«Όταν σήκωσα τα μάτια
πάνω από τη λευκή σελίδα
είδα έναν άγγελο στο δωμάτιο»

Hans Magnus Enzensberger
‘Η Επίσκεψη’, Κιόσκι, 1995
(μτφρ. Πύργος Πρεβεδουράκης)

I.
Ένα πεδίο διαρκούς έντασης
– χωρίς μεγάλα δράματα –
σαρώνει τη νύχτα.

Υπάρχουν συνάψεις ανάμεσα στα πιο
αλλόκοτα πράγματα.

Υπάρχει στο τραπέζι μια λευκή σελίδα.

IV.
Συμβάντα άλλοτε μεγαλειώδη
τώρα παρελαύνουν με ξινές
παραπονεμένες κραυγές
μπροστά στα μάτια μας.

Το συναισθηματικό μου κέντρο μετατοπίζεται.

Τίποτε δεν φαίνεται να παραπέμπει πια σε νόημα.

Κουβαλάω μαζί μου μια πατρίδα πικρή
τη γεύση των πολιτισμών
τα γυνάλια ταξίδια της
τη ζαλιστική σκοτεινιά
της κάθε τελευταίας ώρας της

που ποτέ δεν είναι η τελευταία.

Θέλω να επιστρέψουν όλα
(σ’ αυτήν την σελίδα)
και να είναι όλα ω ρ α ί α .

XVI.
Κι όμως
δεν είναι αυτή η έσχατη δοκιμασία.
Μην τα μεπεδύεις.

Εκείνος που θα εγκαλέσει
το φοβερό σου «εγώ»
με το όνομά του
έβαλε μπροστά σου
αυτό το λευκό

επομένως,

XXII.
Ω! Να μπορούσε
– επιτέλους –
να πάψει.

Να ενταφιαστεί
σε μια ασημένια κασετίνα
μαζί με άλλα ενθύμια.

Το ξέρω.
Κάποτε θα φύγει πρώτη.
Χωρίς ούτε ένα νεύμα
μία λέξη αποχαιρετισμού.

Ίσως και να έχει ήδη φύγει –

XXIV.
Η πάλη να μην σκληρύνει.
Να υφίστασαι το ανθρώπινο
όπως η πεδιάδα τη λύπη.

Η ανάσα της βροχής
υψώνεται πάνω απ’ τη θάλασσα.
Οι χρυσές μπουκλες
των φύλλων του φθινοπώρου τρεμουλιάζουν.
Αργοκίνητα πουλιά τεμαχίζουν τη νύχτα.
Μέρες σέρνουν τα ταφταδένια τους ενδύματα.

Θα μπορούσα κάλλιστα να συνεχίσω
την μονότονη αυτήν απαρίθμηση.

Δεν υπάρχει Ανάσταση, λένε.
Υπάρχει.
Μετά θάνατον δεν ευδοκιμούν
μόνο τα νύχια σου ή τα μαλλιά σου.

XLIV.
Κάποτε θα πρέπει να φανερώνει
το πρόσωπό της.

Αλλά (εγώ) το φοβάμαι.

Στο μονοπάτι δεν υπάρχει κανείς
όμως υπάρχει στο τραπέζι μια λευκή σελίδα.

Ζω με το μάγουλο πάνω στη ζεσταμένη σάρκα της.